

צוותי חינוך ובית מדרש הורים (במ"ה)

1. **"שתול בבית ה' ומורה דרך בחצרות אלוקינו..."** היכרות עם דמותו של מרן הרב שאול ישראל

2. **"דמויות משמעותיות בעם" - דמות להזדהות, סדנא**

עדי צביאלי, אפרת עמנואל, תכנים ופיתוח תכניות לימודים בחמ"ד

שרה טוויל, מדריכה ארצית לכישורי חיים בחמ"ד

"שתול בבית ה' ומורה דרך בחצרות אלוקינו..."

היכרות עם דמותו של מרן הרב שאול ישראל
פעילות לחדרי מורים ולערב במ"ה (בית מדרש הורים)

משך ההפעלה

60 דקות

עזרים

נספח 1: "סיפורי חיים", לקט סיפורים על דמותו של הרב, כמספר המשתתפים
נספח 2: "הוא היה אומר..." לקט אמירות של הרב, כמספר המשתתפים

מהלך ההפעלה

שלב א - במליאה

המנחה יספר למשתתפים את קורות חיי הרב (ראו תחילת החוברת). המנחה יזמין את המשתתפים לספר על אודות הרב ישראלי אם הכירו אותו, נפגשו עמו או שמעו על פועלו בהקשר כלשהו.

שלב ב - אישי

המנחה יחלק למשתתפים דף "סיפורי חיים" ודף "הוא היה אומר..." (נספחים 1-2) על אודות הרב שאול ישראלי זצ"ל. המנחה יבקש מכל משתתף לבחור אמירה אחת או סיפור אחד שמושך את לבו באופן מיוחד.

שלב ג - במליאה

המנחה יבקש מהמשתתפים לשתף את המליאה באמירה או בסיפור שבחר ובתובנה, רגש, זיכרון או כל סיבה אחרת שגרמה לו לבחור סיפור או אמירה מסוימים. המנחה יבקש מהמשתתפים לומר מה מבין הסיפורים ששמעו היו רוצים להביא בפני תלמידיהם, ומהי הסיבה לכך.

רציונל

מגוון התחומים שבהם הטביע הרב שאול ישראלי זצ"ל את חותמו רחב מאוד. חידוש ההתיישבות בארץ ישראל דרש ממנו לעזור לחקלאים ולהתאים את הפסיקה בנושאי מצוות התלויות בארץ ושנת השמיטה, חידוש המקצוע "מחשבת ישראל" עבור תלמידי ישיבות תיכוניות - שהיה זה בעבורם נושא חדש, ישיבה בדין, בירור וליבון הלכות מדינה ועוד.

הרב ישראלי נשא במהלך השנים תפקידים רבים ומגוונים ובהם שלושה מרכזיים: משרת רבנות, עמידה בראשותה של ישיבת "מרכז הרב", ודיינות בבית הדין הגדול. פעילות זו שלפניכם מיועדת לצוותים החינוכיים בבתי הספר, ותועבר על ידי המנחה, הרכז החברתי, רב בית הספר או מורה למחשבת ישראל. מטרתה לפתוח צוהר לדמותו המופלאה של הרב ישראלי זצ"ל כרב קהילה ומנהיג, כדרשן בחסד, כתלמיד חכם בעל חידושים רבים בפסיקותיו, כראש ישיבה, כאיש צנוע בעל מאור פנים, כבעל מסור וכאב וכסב חם ואוהב.

מטרות

1. להכיר למשתתפים את דמותו של הרב שאול ישראלי זצ"ל כ"גאון בתורה ובמידות, איש אמת וענווה".
2. לעורר בקרב המשתתפים רצון להביא בפני תלמידיהם את דמותו של הרב ישראלי: קורות חיו, מידותיו, פועלו ותורמתו הרבה למדינת ישראל המתחדשת.
3. לברר עם המשתתפים קווים ייחודיים על אודות מידותיו ופסיקותיו של הרב בכלל, ובהקשר למצוות התלויות בארץ ובשנת השמיטה בפרט.

סיפורי חיים

סיפורים והנהגות על מרן הרב ישראל זצ"ל

3

ריקוד של שמחה אצל הראי"ה קוק

בסעודת פורים של שנת תרצ"ד (1934) הייתה חווית שמחה מיוחדת אצל מרן ראי"ה קוק. לשולחנו הסבו שלושה בני ישיבה מרוסיה שהרב פעל במלוא הדחיפות, כדי לשחררם ממאסרם בפולין בדרכם לארץ ישראל.

שלושת הבחורים, אשר כבר בלומדם במינסק יצא שמם לתהילה בשקידתם ובלמדנותם, עתה כשזכו לעלות לירושלים אחרי שנות סבל ונדודים, התיישבו ללמוד בשקידה עצומה, וחיזקו את רמת הלימוד בישיבה לשמחת לבו של מרן הרב קוק, אשר לידו נתגלגלה זכות הצלתם, והוא אף קירבם וחיבבם ביותר.

באותה סעודה ישבו השלושה ושרו בהתרגשות "ארור המן אשר ביקש לאבדי" היה לשירה הזאת צליל מאוד מוחשי. והנה קם הרב ממושבו ולקח את השלישייה לריקוד מיוחד, והכול הבינו שזהו ריקוד של שמחה ותודה על הצלתם ופדות נפשם, וזכות השלושה היא שיהיה זה ריקוד בלעדי, רק איתם. מסביב נעמד הקהל, שר ומחא כפיים. בעיצומו של הריקוד, יצא הרב בריקוד יחיד מול השלושה, כשהם חוזרים ורוקדים מולו והוא התחיל לשיר קטע ברוסית: נאשי בראטיי מולודצי! (האחים שלנו בני חיל) וכשכל הקהל תפס את המילים וחזר אחרי הרב פעם-פעמיים, חזר הרב והכריז בקול רם: יעשטשו ראש! (עוד פעם) ונמשך הריקוד ביתר שאת וביתר עוז וסוף סוף פרץ הקהל כולו והצטרף לריקוד כשהוא יוצר מעגלים מעגלים, והתנגנה המנגינה לכבוד הניצולים, בני התורה אמיצי הרוח מוסרי הנפש. לימים הפכו כולם לרבנים בעלי שם: הרב סלומון, הרב שדמי והרב ישראל.

(על פי הרב משה צבי נריה, מועדי הראי"ה, עמ' רסה-רסו)

2

חבל על הזמן 2

כשהלך הרב ישראל ל"סידורים" בעיר יחד עם חתנו, אמר לו: "אני לא מרגיש טוב! לא למדתי מהבוקר".

כששאלה אותו בתו "אבא, מתי אתה מכין את כל הדרשות שלך והשיעורים הנפלאים שאתה מוסר?"

ענה לה: "מה זאת אומרת מתי? כשהלכתי... כשחזרתי..." כל דקה מנוצלת.

1

חבל על הזמן 1

הילד שאול ישראלי חגג בר מצווה ברוסיה תחת שלטון קומוניסטי. לאחר העלייה לתורה בבית הכנסת באו המתפללים לבית המשפחה להרים כוסית "לחיים" ולאחל מזל טוב, והנה, לא מוצאים את חתן השמחה. לאחר זמן מצאו אותו במחסן העצים לומד תורה כי "לא רצה לבזבז זמן".

הרב ישראלי עם תלמידים בישיבת כפר הרא"ה תש"א (1941)

ייחודיות דרכי פסיקתו

שאלות רבות הקשורות בעבודת האדמה נשאל הרב ישראלי כבר בהיותו רבו של המושב כפר הרא"ה, ושנים רבות אחר כך מתוקף היותו חלוץ בפסיקה. היה עליו לחזור למקורות ראשוניים, למשנה ולתוספתא. הוא נדרש לצאת לשדות, להבין את המציאות ואף להתייעץ עם אגרונומים ואנשי מקצוע. חקלאים היו שולחים ארגוני פרי על מנת להכריע בסוגיית כלאיים - והוא היה טועם כל פרי, שלטעמו הכרעה רבה על הפסיקה. כשנשאלו הרבנים הראשיים לישראל, הרב הרצוג והרב עוזיאל, שאלות בנושא כלאיים, היו אומרים: "לא נפסוק לפני שנתיעץ עם הרב ישראלי".

"עם שבשדות"

כך נהג הרב ישראלי לכנות את החקלאים - הציבור בכפר הרא"ה. הוא מאוד העריך את פועלם, וראה בהם עם שמחובר לבית הכנסת אבל מדיר משם רגליו כי הוא טרוד בעבודת כפיים. עובדים הם קשה לפרנסתם, ועם זאת רוצים להוסיף ללמוד תורה בשעות הערב.

הרב נטע בעצמו שני עצי תמר בחצר ביתו והיה מקפיד להשקות אותם. מספרים בני הכפר שהיו רואים אותו ביד אחת אוחז צינור השקיה, וביד השנייה מחזיק גמרא. על כך העיד אחד מאנשי כפר הרא"ה: "הוא הפך אותנו לרבנים ואנחנו הפכנו אותו לחקלאי".

מנהיג בשתיקה

הרב ישראלי החל את תפקידו כרב במושב טרם נישואיו. מידי שבת התארח בביתה של משפחה קבועה, ומאוד נהנה לשהות במחיצתה. הם היו שרים יחד זמירות רבות ומשוחחים ארוכות בנושאים שונים.

יום אחד, הבחינה אם המשפחה כי כאשר הרב רואה אותה בכפר בימי החול הוא מתייחס אליה כ"שקופה", אפילו לא נד בראשו לשלום, ואילו בשבת הוא משוחח עמה ארוכות בנושאים רבים. ניסתה האישה להבין את פשר התנהגותו של הרב, והסיקה כי מפני שהיא לבושה במכנסיים קצרים, כדרךן של כל בנות המושב, הוא לא מתייחס אליה, ואילו בשבת, בעודה לובשת חצאית, יחסו פתוח ואחר.

כיוון שהעניין הציק לה, החלה האישה ללבוש חצאית גם בימי חול. אמנם חברותיה צחקו ולגלגו על בחירתה, אך יחסו של הרב אכן השתנה. לימים, כל נשות הכפר עברו ללבוש חצאיות גם בימי החול.

מילות הודיה

ליל יום ירושלים. עצרת ההודיה בישיבת מרכז הרב מגיעה לשיאה. אור יקרות מאיר את האולם הצפוף עד אפס מקום, אלפים עומדים מחוצה לו וצופים במתרחש בעזרת מסכים גדולים. הרבנים וחברי הכנסת כבר הגיעו, ולפני מספר דקות אף ראש הממשלה נכנס והתיישב ליד השולחן שב"מזרח". עתה מחכים כולם לדרשה המרכזית של הערב, דרשתו של ראש הישיבה, הרב שאול ישראלי.

פותח הוא בדיבור איטי, שקול ומדוד, אולם עד מהרה קולחים דבריו בהתלהבות סוחפת ובקול מלא עוצמה, כדברי אחד הנביאים. יחד עם ההודיה על שחרורה של ירושלים וחבלי יהודה ושומרון, יתייחס הרב ישראלי, כמדי שנה בשנה, לשאלות המשמעותיות שעל סדר היום הציבורי באותה תקופה. ירומם את השעה ויחזק את הרוח, בייחוד במאבק על שלמות הארץ. יחזור ויתבע באופן חד וברור חיים קדושים בארץ ישראל השלמה, "להחזיר עטרה ליושנה, עטרת התורה למדינת התורה, עטרת התורה לארץ ישראל - ארץ התורה". לרבים היה זה "דבר הציונות התורנית" של אותה השנה.

11

ידיים טובות

עוד במוסקבה, כשחיכה לקבל אישור הגירה מרוסיה, למד את מקצוע הסנדלרות. גם שנים רבות אחר כך, היה מתקן את הנעליים לבני המשפחה אבל לא רק להם. בידי הטובות והמוכשרות הכין לבנותיו תחפושות מיוחדות ומרהיבות עין: רקפת וכלנית, תיבת נוח ואפילו דוד וגולית. גם לנכדיו הכין במו ידיו דפי צביעה שיציירו להנאתם בעוד הוא עסוק בתורתו ושומר עליהם.

12

תקיעה גדולה

בבית הרב התקיימו דיני תורה בענייני סכסוכים כספיים. באחד המקרים הגיע אדם שפרתו נגחה אדם אחר והוא נזקק לטיפול רפואי. הניזוק תבע את הבעלים (זו הייתה הפעם השנייה שהפרה נגחה) והרב ישראלי קבע שעליו לשלם את הנזק.

הנתבע, שהיה בעל תוקע קבוע בכפר הרא"ה מזה שנים, לא רצה לשלם. הוא ישב ליד בית הרב וניסה לשכנע את בני הכפר העוברים והשבים בצדקתו.

הגיע ראש השנה ובעקבות סירובו לקבל את הפסיקה קבע הרב שהוא מנוע מלתקוע בשופר עד שיקבל את דין התורה.

בעל התוקע שנתמנה במקומו לא הצליח לתקוע כראוי, אולם הרב לא ויתר. עת התקרב יום הכיפורים, הודיע הנתבע לרב שהוא מקבל את הדין. במוצאי יום כיפור הזמין אותו הרב ישראלי לתקוע בשופר. תקיעה גדולה כזאת לא נשמעה בכפר הרא"ה עד אותו היום.

13

עולם הבא בזכות מה?!

תקופות ארוכות שהרבנית לא הייתה בקו הבריאות. הרב היה עושה את עבודות הבית במסירות ואומר: "מי יודע איפה העולם הבא שלי יהיה גדול יותר - בזכות לימוד התורה או בזכות שאני עוזר לאשתי?!"

8

רק כשאסור ללמוד תורה

הרב היה אדם צנוע מאוד ולא נהג לספר סיפורים על חייו. אבל בליל תשעה באב, כשאסור היה ללמוד תורה, ובכפר היה חם מאוד, היינו יוצאים למרפסת ואז סיפר קצת על אודות עלייתו לארץ וסיפור חייו.

9

משום לשון הרע

אמא שלי הייתה מספרת לאבי כל מיני דברים שקרו לה במשך היום, ואבי לא רצה לשמוע, משום לשון הרע. אמא נגשה לרב ישראלי ושאלה: אם אני חייבת לספר את מה שעל ליבי, מה עדיף? לספר לבעל או לשכנה אחרת. הרב ענה שעדיף לספר לבעלה. וכך היא אמרה לבעלה. (מפי הרבנית נחמה אריאל)

10

במקומו של הרב קוק איני יכול לעמוד

תחילת "זמן" חורף תשי"ט (1959). בשיבת מרכז הרב בבניינה הישן "בית הרב" התרבו הספסלים. צעירים מוכשרים ותוססים, ביכורי הישיבות התיכוניות, נתאספו ובאו. רוצים הם ללמוד, צמאים הם לתורה. הפצירו, וחזרו והפצירו בראש הישיבה, הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל, לתגבר את המלמדים, והוא שולח אותם לכפר הרא"ה, אל הרב ישראלי. גם בו צריך היה להפציר. "שנים עוסק אני בהלכה, שיעור כללי בישיבה זה משהו אחר, זה למדנות...", לבסוף הסכים.

עתה הם דרוכים, מצפים לשיעורו הראשון. הרב נעמד על יד העמוד של בעל התפילה ופונה לקהל: "יעמוד הרב על הדוכן, ליד ארון הקודש". עולה הרב ישראלי שלוש מדרגות אל ארון הקודש, נושק לפרוכת... יורד מדרגה אחת ואומר: "במקום שהרב קוק עמד אינני יכול לעמוד".

ל"ו שנה התמיד הרב ישראלי במסירת שיעור כללי בישיבה.

חיי גוף או חיי הנשמה

הימים ימי המשטר הקומוניסטי ברוסיה, הנחוש למחוק כל שריד של יהדות מן הארץ. אסור ללמוד או ללמד תורה, ומי שנתפס אחת דתו להישלח לסיביר ולק- פוא שם למוות. שאול מגיע למוסקבה, העיר הבירה, במטרה להשיג אישור הגירה - המפתח לחירות. הוא עומד בקור בתורים ארוכים לקבלת אישור הגירה, רק כדי לשמוע שוב ושוב את התשובה "לא". משסורב פעמיים ושלוש, גמלה בליבו ההחל- טה: לא עוד! לא ניתן להישאר במחנק הרוסי כשהנשמה שואפת ללמוד תורה. עליו לצאת משם ויהי מה.

על דלתו של הרב קלעמעס, רבה של מוסקבה, נשמעת דפיקה חרישית. בפתח עומדים שלושה בחורים. ארשת פניהם מעידה כי בפייהם שאלה הרת גורל, הם מב- קשים שהרב יפסוק להם הלכה בדיני נפשות. האם מותר להם לסכן את חיי הגוף למען חיי הנשמה? האם מותר להם לברוח מרוסיה בניגוד לחוק, אף שאם ייתפסו אחת דינם לכיתת יורים?

מה יפסוק הרב? חיי הגוף או חיי הנשמה? מצחו של הרב חרוש קמטים, חיים ומוות מוטלים על כף המאזניים. "גורל הגר"א" (פתיחתו של ספר תנ"ך בדרך העוברת בסוד מדור לדור למציאת רמז בפסוקים), הוא לוחש, נועל את דלת חדרו וברעדה עורך את הגורל. "פנו וסעו לכם ובואו הר האמורי...ארץ הכנעני והלבנון עד הנהר הגדול נהר פרת" זוהרות המילים השחורות מתוך הספר.

התרגשות עצומה אוזחת בנוכחים - הכיוון ברור, ואף הדרך רמוזה - הנהר פרת הוא החוצץ בין רוסיה לפולין, השער אל החירות ואל התורה.

סופת שלג מייללת, הנהר על גבול רוסיה-פולין קפוא, הקור חודר לעצמות ואין נפש חיה בחוץ. לפתע, שלוש דמויות מגיחות, מתקדמות אט אט אל עבר הנהר הקפוא. רק עיניהן הבוהקות בהחלטיות ובאמונה נראות מבעד לחריצים בסדינים הלבנים העוטפים אותן מכף רגל ועד ראש. בידיה של אחת הדמויות חבילה שאותה נשאה בזחירות, עטופה היטב - ספר תורה.

כך נטלו הבחורים את נפשם בכפם, חצו את הנהר הקפוא והגיעו לפולין ומשם, לאחר תלאות רבות נוספות הגיעו לארץ ישראל. לימים הפכו כולם לרבנים בעלי שם: הרב סלומון, הרב שדמי והרב ישראלי.

"אבי אבי"

תודה לך, אבא, על ההערה!
ובעיקר: מה שכה נכנס פנימה,
"לא לצער חלילה את אמא!"
והרבה עוד אומר,
וטרם אשלימה...

אבי, אבי,
שמורים מראות בלבבי,
לא ימוש מעמי
איך דאגת לאמי.
בידך הלוטפת,
ברוך את אמא עוטפת,
בידך התומכת
כל עמל אינה חוסכת.
בלשונו המבורכת,
שלווה ונחישות כורכת.
ברגיעה ומתינות
ובאין קץ סבלנות

במתן כבוד לכל הגיג, ובדיוק
גם אם אין דעתך נתונה בדיוק.
בנכונות למלא כל משאלה נצורה
על כל תגיה, עד גמירא.
ועל הכול - שאת הכול - במאור פנים ונפש חפצה
ובלבד - שאמא תהיה מרוצה.

(מתוך: אשירה להורי - מורי מאורי, הרבנית איטה קוסובסקי-שחור, בתו של הרב)

מגננו קטפת, בעליצות נעורים
יחד ישבנו בצל קזוארינה
חלקנו בנינו פלחי מנדרינה.
הטעמתני גם טעם מפרשים עמוקים
בערבי ימי מבחנים מעיקים.

נסעת עמי - "הן היה זה הכרח" -
לעיר הגדולה, לחנות שבכרך
כי החג הן קרב ובא
והמלאכה - לאמא - מה מרובה!
לבחור בגד, או נעל לחדש
ולבי משמחה היה מקשקש.
ורק לי??
הלא נפתיע את אמא - בקישוט או בכלי?!

והאהבה ההייתה היא נמדדת,
בעוגה, בדורונות של ימי הולדת?
בטעמים המשובח
טעם - שבלתי נשכח?

מנין הזמן לפכים הקטנים? -
לך אבי - שקדן בשקדנים?!
ופעמים... זכורה לי, זו זכורה
הבטה או אף גערה
מילת מוסר קצרה
השיבתני לדרך הישרה.

אבי, אבי,
מה יקרת ללבבי,
מאור פניך, רוגע עיניך,
מלותיך, נעימותיך,
אפילו ריח בגדיך
ופעמי צעדיך.

אבי, אבי,
מה נעמת ללבבי,
במילותיך השקולות
מעטות, אך - אשכולות
קצרות ועשירות,
חביבות, מלבבות,
מחממות את הלבבות,
חיך נינוח מלוות.

אבי, אבי,
עוד שמורים בלבבי,
זיכרונות ילדות שובבה,
כשעדיין לא זרקה בך שיבה
הלאיתיך בדאגותי, גם בעסקי משובה
ולא הותרת אותי, מעולם, בלי תשובה.
כמה הייתי מרגישה חשובה.
זכורתני, הנצה ילדתי בין ניצנים
של הקומקוט הלימקוט והרימונים
הטעמתני בטעם פירות ביכורים

16

כיצד מרקדין

מרכזו של כל חג וכל אירוע אישי או ציבורי בכפר הרא"ה הייתה דרשת הרב, שיצקה תוכן ומשמעות למעמד. נחמה ועידוד בימים קשים ודברי דרבון ואף תוכחה כאשר נדרש, לעיתים בתקיפות, אך תמיד בנועם.

זקני הכפר מספרים, שבשמחת תורה הראשון לכהונתו של הרב ישראלי בכפר הרא"ה, החלו הצעירים לרקוד, כמנהגם, ריקודים "מעורבים". הרב פרץ למעגל ובתקיפות אמר: או אני או הריקודים האלו...

17

המומחה

כרב צעיר במושב כפר מימון בנגב, שחלקו היה מבני כפר הרא"ה, הייתי מריץ אליו שאלות בהלכה ובהנהגה ציבורית, ומתייעץ עמו לעיתים קרובות. בעיקר הייתי זקוק לעצתו במצוות התלויות בארץ, שהוא היה המומחה בהן. ספרו "ארץ חמדה" על כלאיים, ופסקיו בענייני שביעית, הם כאורים ותומים להתיישבות החקלאית עד עצם היום הזה.

(הרב יעקב אריאל)

18

תורה ועבודה - ילכו שניהם יחדיו

"בכפר הרא"ה הוכחנו שאין סתירה בין תורה לחיי עבודה וחקלאות, אלא להיפך - התורה ממריצה את האדם לחריצות כפיים. הוכחנו, שחיי תורה ועבודה יוצרים דגם חברתי טהור ויפה. ובחמישים השנים מאז הקמתו - הוכחנו גם שיש ליצירה זו המשכיות. יש דור שני, יש דור שלישי. יש מושבים וכפרים אחרים הניזונים מהדוגמה ולומדים ממנה, ובזאת גדולת הכפר וייחודו..."

(במילים אלה סיכם הרב ישראלי את כ"ח שנות רבנותו בכפר הרא"ה)

19

כתב ידו הנקי

הרב ישראלי נמנה עם חברי המערכת של "דעת מקרא". בעבודת הביקורת לה נדרש השקיע זמן רב, תוך שהוא עובר בדקדקנות על פירושי הכותבים ומעיר היכן שצריך. למרות שהיבט העריכה שאותו קיבל על עצמו היה ההיבט ההלכתי, לא פעם התערב ועזר גם בעניינים אחרים. עקב בקיאותו הרבה במדרשים, העיר למפרשים כי הרעיון שאותו הם מביאים בשמם או ממקורות חדשים כבר מצוי בדברי חז"ל. עריכה דקדקנית זאת על ידו, מהווה ללא ספק תווית "הכשר" גם עבור אלו המסויגים בדרך כלל מפירושים חדשים.

כאשר הגשתי לרב ישראלי כתבי יד לעריכה, הוא מעולם לא כתב לי הערות על כתב היד עצמו אלא הוסיף הערותיו על פתק נפרד והחזיר לי כתב יד נקי.

(הרב יהודה קיל, העורך הראשי של פירוש "דעת מקרא")

20

אין לסכן מעמד חברתי

בעת התפרעות בבית הספר תבע המנהל מאחד מתלמידי כיתה ח' שיספר לו מי היו התלמידים שהחלו בהתפרעות. המנהל טען שחובה על התלמיד לספר לו כדי לבער את הרע. אולם התלמיד לא רצה לספר, והמנהל איים שאם לא יעשה דברו ויספר - יועף מבית הספר. הדבר הגיע לידי הורי התלמיד וגם הם טענו שאין ביכולתם לחייב את בנם לספר כדי שלא לפגוע בקשריו עם חבריו.

לבסוף פנו אל הרב ישראלי. הרב שמע בתשומת לב את דברי המנהל ואת דברי התלמיד, ולאחר שהרהר בדבר פסק שהתלמיד אינו חייב לסכן את מעמדו החברתי ולהסגיר את חבריו.

(הרב אליעזר מלמד)

24

עמידה בזמנים

השיעור הכללי בימי חמישי בשיבת "מרכז הרב" בירושלים היה מתחיל בשעה 18:30 ונמשך שעה. היה ניתן לכוון את השעון על פי הזמן שבו הרב ישראלי היה מתחיל את השיעור, וגם את שעת סיומו. מדויק להפליא. תכנון נכון ומובנה של הזמן!

הרב ישראלי היה מגיע לתפילה כמה דקות לפני הזמן שבו התפילה צריכה הייתה להתחיל. כך בשבתות ובחגים שבהם הוא היה מתפלל בשיבה, וכך גם בבית הכנסת וינגרטן שבשכונת קריית משה, שבו היה מתפלל ביום חול. הכול היה מחושב ומדויק.

(הרב יהודה זולדן, מפמ"ר תושב"ע)

23

השקדן המתמיד

הרב ישראלי היה מתמיד עצום. בירושלים מקבלים שבת מוקדם ובישיבת מרכז הרב נהוג, שבזמן שבין קבלת שבת לתפילת ערבית, לומדים. לא היו נאמרות דרשות כפי שמקובל במקומות אחרים. זכור לכל איך הרב ישראלי ישב ולמד באותה עת קצרה (כעשרים דקות) ועיניו לא סרו מהגמרא שלפניו. כך גם בליל שבועות. אחרי השיעור הכללי המיוחד שהוא היה נותן מדי שנה בתחילת הלילה, ועד תפילת שחרית וותיקין, הוא היה שקוע בגמרא שאותה הוא למד. גם כשהיו באים לביתו לשאול אותו שאלות הוא היה מקצר מאוד בדבריו וחוזר מיד לתלמודו.

(הרב יהודה זולדן, מפמ"ר תושב"ע)

21

שגרה ברוכה

הרב ישראלי נהג להתפלל מידי בוקר במניין שכונתי קטן בבית היתומים "וינגרטן" הסמוך לישיבה בשכונת קריית משה. תלמידים משיעורים גבוהים נהגו להתפלל במניין זה יחד עם הרב. ייחודו של המניין היה במידת הדיוק אשר נבעה מאישיותו הדייקנית של הרב. התפילה החלה בשעה 6:30 בדיוק וארכה חצי שעה בדיוק. הייתה זו דרך נוחה להתחיל בה יום של לימוד תורה.

(אבישי אלבוים, מנהל ספריית הרמב"ם בבית אריאלה)

22

שיעור בקיום מצוות

בחול המועד סוכות תשמ"ח הגענו אל ביתו של הרב לקיים מצווה: "להקביל פני רבו ברגל". הרב התכוון לצאת למעמד "הקהל" בכותל המערבי, ומתוקף מעמדו כזקן הרבנים עמד לקרוא בתורה. עם בואנו הציג בפנינו הרב שאלות רבות על אודות מצוות "הקהל": טעמי המצווה, פרטיה, גדרים, סוגיות בגמרא ועוד. עמדנו נבוכים ולא ידענו להשיב. היה זה שיעור חשוב לחיים!

למדתי באותו היום כי כאשר אני עומד לקראת קיום מצווה חדשה או ייחודית שלא קיימתי עד כה בשגרת חיי, מוטב להתכוון וללמוד את פרטי המצווה ולא להסתפק בהקפדה ללא הבנה ובירור.

(אבישי אלבוים, מנהל ספריית הרמב"ם בבית אריאלה)

25

מחלוקת לשם שמיים

אחרי אירועי "סברה ושתילה" כתב הרב אהרן ליכטנשטיין מאמר בעיתון ובו דן בהשקפת היהדות על היחס לגוי. הרב ישראלי חלק על דבריו של הרב ליכטנשטיין בהלכות איסור "לא תרצח" בגוי, כפי שנתפרסמו במאמרו של הרב ליכטנשטיין בעיתון. בשיעור השבועי באותו שבוע, עלה הרב ישראלי לדוכן הדוברים ובידו עיתון עם אותו המאמר.

במהלך השיעור התמודד הרב עם הסוגיות והתכנים אשר נאמרו על ידי הרב ליכטנשטיין בצורה עניינית שאינה גורעת מאומה מכבודו או מתלמודו. אחר כך ספרו כי הרב ליכטנשטיין, ששמע שהרב ישראלי חולק עליו, התקשר לביתו של הרב כדי לברר עמו את דעתו.

עבורנו הייתה זו דוגמה בת זמננו למחלוקת לשם שמיים שאין בה מרירות או נימה אישית.

(אבישי אלבוים, מנהל ספריית הרמב"ם בבית אריאלה)

הוא היה אומר...

לקט אמירות של הרב שאול ישראל

"...כל דור ודור יש לו תפקיד משלו, יש לו אור משלו, כשם שיש לו בעיות משלו, ואף פתרונות משלו..."

(מתוך: דברי אזכרה של הרב ישראלי
על מרן הראי"ה קוק זצ"ל)

"אחת הסיבות לקריאת מגילת קהלת בסוכות היא כדי לטעת באדם התייחסות נכונה לענייני העולם הזה. דווקא בחג האסיף יש צורך בבירור הזה. האדם הרואה את יבולו החקלאי ושמח בו צריך לדעת שאין יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש. אם יזכור האדם את הפסוק: 'סוף דבר הכול נשמע את האלהים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם', ידע שמגמת הכול הוא רק במה שלמעלה מן השמש, אז יהיה יתרון בעמלו, גם במה שיעמול תחת השמש."

(מתוך: דרשת חג הסוכות, תשכ"ה)

"...באין עצמאות אין בטחון לקיומנו. הרגשות האנטישמים קיימים והם פועלים, אם בגלוי ואם בסתר, והם עלולים להתפרץ בכל שעה. וכהוכחה קיימת השואה אשר השמידה כשליש מעמנו. ואילו הייתה מדינה בפרוץ מלחמת העולם השנייה, כי אז אין ספק שלא הייתה השואה מגיעה לממדים כאלה."

(מתוך: הרבנות והמדינה, הרב שאול ישראלי, עמ' 271. ירושלים:
ארז הוצאה לאור, תשס"א)

"מכיוון ש'קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד הוא' (עיין זוהר ח"ג ע"ג) אם יש לנו עימותים עם אומות העולם הרי זה משום המסכים המסתירים את האמת לאמיתה, ואם אנחנו נדע להכיר ולהגשים בכל מהלכי חיינו את הכוונה האלוקית שלנו, גם הגויים בהכרח יכירו את העניין הזה."

(מתוך: וארשתיך לי בצדק ובמשפט)

"היהדות נבנית בעיקר על מסורת אבות... מצוות כיבוד הורים איננה רק אחת מן המצוות, היא הנה המקור והבסיס לכל היהדות. היא הידיעה, שאיננו מתחילים מהיום, שיש לכל אדם מישראל שרשרת תורשתית, מורשה של השקפות, של תכונות, גם כשאין מרגישים בהם לכאורה... חשוב טיפוח המסורת המשפחתית, חשובות הזמירות המשותפות לכל בני הבית ליד השולחן, חשובים הניגונים המיוחדים של ליל הפסח..."

(מתוך: שיח שאול, עמ' 368-369)

"לא לחיות על חשבון העבר, כי אם עבור העבר... העולם הזה הוא עולם של הליכה... הליכה משותפת. אם הדור הצעיר בימינו מתייחס אולי בספקנות אל המבוגרים, זהו מפני שהזקנים אומרים 'אנו עשינו', 'אנו קדחנו'. תביעת זכויות יתר היא הגורמת להרחקת לב בנים מאבותם."

(מתוך: דברי פרידה מכפר הרא"ה, חנוכה תשכ"ו)

"על ידי התורה נמחקים גבולות זמנים. כשאנחנו מתייחדים בלימוד התורה, בפתיחת הספר, אנחנו איננו מרגישים שהם דברים שהיו פעם, הם קיימים גם עכשיו, שפתי התנאים דובבות על ידי שפתותינו, הם מלמדים אותנו ברגע זה ממש. זה נצח ישראל, זה סוד היהדות..."

(מתוך: דברי פרידה מכפר הרא"ה, חנוכה תשכ"ו)

"ובוודאי יש בסיכום העבר כדי לכוון את הדרך לעתיד..."

(מתוך: דברי פרידה מכפר הרא"ה, חנוכה תשכ"ו)

"...כי מאמינים אנו באמונה שלימה שכל מה שהתרחש לעינינו בארץ הזאת לא במקרה התרחש, ואף לא בכדי... המדינה אשר קמה ותהי למציאות בעינינו, ממנה פינה וממנה יתד לגאולה השלמה..."

(מתוך: הקדמה לספרו "התורה והמדינה" ה-1)

"בה במידה שנתקרב אנו עם התורה ביד אל המדינה, תתקרב גם המדינה אל התורה, אל אורח חייה ואל דרך מצוותיה... ובה במידה שתהיה ההלכה ברורה היא תפלוס לה במוקדם ובמאוחר נתיב בחיי המדינה..."

(מתוך: הקדמה לספרו "התורה והמדינה", חלק א)

"קשה עלי פרידתם" - פירושה לקבע את הקשרים הפנימיים הממשיכים להיות קיימים גם כשכלפי חוץ כביכול ישנה פרידה..."

(מתוך: דברי פרידה מכפר הרא"ה, חנוכה תשכ"ו)

הליכה עם העם, ויציאה לפניו - במסגרת הכללית של העם אין אף אחד שאפשר לוותר עליו... מעתה אין מקום להסתגרות, מעתה נתבעים קשרים הדוקים בין תלמידי החכמים לבין העם.

(מתוך: הקדמה לספר "ארץ חמדה")

דמויות משמעותיות בעם - דמות להזדהות

סדנא לצוות החינוכי

רציונל

אריקסון הגדיר את "הזהות" כגרעין מרכזי באישיות, ההולך ומתגבש בכל אחד משלבי ההתפתחות של האדם. בכל שלב נבנה נדבך אחד באישיות, וצירופם של נדבכים אלו לכלל שלמות אינטגרטיבית יוצר את הזהות האישית.

הוא אומר כי הזהות מתעצבת בחוויות שיש במרכזן גילויי אמון ונאמנות לבני אדם כיחידים וכקבוצות, לצד גילויי אמון ונאמנות לרעיונות ולמערכות השקפה. הפרט מזדהה עם דמויות משמעותיות מתווכות, המפגישות אותו עם ערכי החברה, והטמעתן של דמויות אלו בתודעתו מהווה בסיס לגיבוש זהותו.

ההזדהות עם מודלים חיים היא ראשיתו ועיקרו של תהליך עיצוב הזהות. המודלים החיים הראשונים הם דמויות ההורים, וממשיכיהם הם המורים.

ניתן להרחיב את מעגל המפגשים ולזמן ללומד, באמצעות תוכני הלימוד, מפגש עם דמויות מופת שאין לו קשר ישיר עמן, בשל הריחוק בזמן או במקום, אך הן ראויות לשמש מושג לחיקוי ולהזדהות.

דמויות אלו מייצגות את הניסיון האנושי, התרבותי, המדיני והרוחני, ובאמצעותן נפתח בפני הלומד עולם של דרכי חשיבה, רעיונות, ערכים, סגנונות חיים ודפוסי חיים.

מפגש כזה הוא מעין טבילה שטובלים את התלמיד בכל המשובח בשיריהם... ודברי המוסר... של אנשי קדם מצוינים על מנת שיתלהב הילד ויחקה אותם ויתגעגע להידמות להם.

(מעובד על פי זהות יהודית - עיון פסיכולוגי במקורות ישראל ד"ר רפי ועקנין, פרק ג' עמוד 38)

מטרות

1. להזמין את הצוות החינוכי לחשיבה משותפת על הדרך המיטבית לקידום הנושא של "לימוד דמות" כחלק מטיפול זהות ציונית דתית.
2. לחוות באופן אישי את ההעצמה וההשפעה שיש לדמויות על חיינו.
3. לקדם שיח חינוכיי שומי בנושא "דמות החמ"ד" - צרכים, דגשים וכלים.

קהל יעד

מחנכים, צוותי חינוך, הורים.

משך ההפעלה

כשעה וחצי

עזרים

- נספח 1: "קלפי דמויות", 2-4 העתקים, בהתאם למספר המשתתפים.
נספח 2: כרטיס משימה, "אני מספר על...", כמספר המשתתפים.
נספח 3: לקט סיפורים - השפעתו של הרב ישראלי, כמחצית ממספר המשתתפים.

חלק ב' "דמויות משפיעות ברמה הלאומית"

משימה קבוצתית

- המנחה יחלק את המשתתפים לקבוצות בנות 5-7 משתתפים, יתן לכל קבוצה דף משימה "דמויות משפיעות" (נספח ו) ויבקש מכל קבוצה להכין רשימה של עשר הדמויות המשפיעות על הציבור הדתי לאומי בעבר ובהווה.
- המנחה יבקש מכל קבוצה להעביר את הרשימה שלה לקבוצה שלשמאלה.
- הקבוצות ידונו ברשימה שקיבלו מהקבוצה האחרת, ויחוו דעתן על רשימה זו (מאפיינים משותפים לכל הדמויות, השוואה לרשימה שלהם, תובנות חדשות וכדומה).

במליאה

- שיתוף הדמויות וכתבתן על הלוח.
- ניסוח תכונות, אפיונים וקריטריונים של דמויות משפיעות ברמה ציבורית / לאומית.
- השוואה בין הדמויות שנבחרו ברמה האישית לבין הדמויות ברמה הלאומית.

חלק ג' הרב שאול ישראלי זצ"ל, "עם העם ולפניו"

הרב שאול ישראלי זצ"ל, דמות החמ"ד לתשע"ה, הטביע חותם הלכתי-הגותי על הציבורית הישראלית במדינת ישראל המתחדשת. הרב אף הטביע חותם אישי משמעותי על מכריו ותלמידיו הרבים (רצ"ב נספח העשרה למנחה בתחילת ההחברת: קורות חיים). מומלץ לספר על אודות הרב, ולהיעזר במצגת המופיעה באתר החמ"ד.

- המנחה יציג בפני המשתתפים חמישה סיפורים קצרים (נספח 3) המציגים ממדים שונים של השפעה.

- המנחה יבקש מהמשתתפים:

◇ לזהות את אופן השפעתו של הרב ישראלי

◇ לברר מהו סוד ההשפעה של הרב

◇ לבחון קווים בדמותו של הרב ולהשוות בין תכונות הרב לבין תכונות המנהיג

ראוי להדגיש כי עיקר השפעתו של הרב ישראלי התבטאה בהנהגתו ההלכתית הציבורית בתחומים שונים של תורה ומדינה, וכן בתחום המצוות התלויות בארץ בכלל ומצוות השמיטה בפרט. בשני תחומים אלו היה הרב ישראלי חלוץ ופורץ דרך ופסיקותיו משפיעות על מדינת ישראל ועולם התורה עד ימינו.

מהלך הסדנא

חלק א - במליאה: "דמויות משפיעות"

המנחה יפזר קלפי דמויות (נספח ו) על רצפת החדר ויבקש מכל משתתף לבחור פתק המייצג דמות משמעותית בחייו, והמהווה עבורו דמות הזדהות, דמות משפיעה, דמות שממנה הוא מרגיש שלמד / לומד דברים חשובים בחייו. המנחה יבקש ליצור קבוצות בנות 3 משתתפים ולספר על הדמות שאותה בחרו בהתאם להוראה בכרטיס המשימה "אני מספר על..." (נספח 2). המנחה יערוך סבב בין הקבוצות ויכתוב על הלוח רשימת תכונות / עקרונות / מאפיינים של דמויות משפיעות.

שאלות לדיון ולמחשבה:

1. מה הופך דמות להיות דמות משפיעה, דמות משמעותית?
2. מהי השפעה? האם השפעה חייבת בהכרח לגרום לשינוי התנהגות או לשינוי חשיבה?
3. האם תמיד אנו מודעים לדמויות ולגורמים המשפיעים עלינו?
4. האם ניתן לדבר על "השפעה" כשינוי "הנרטיב האישי" - שינוי הסיפור שאנו מספרים לעצמינו על אודות עצמינו? הביאו דוגמות.
5. האם השפעה יכולה להיות דבר שלילי? אם כן, מתי?
6. כיצד ומתי דעות, תפיסות עולם, או מצבים משפיעים עלינו?

כמה מילים על "השפעה"

הגדרה 1

- השראה, האצלה
- פעולה רוחנית על הזולת שיש בה כדי להטותו לרצון הפועל
- הפעלה, הבאת תוצאות
- הבאת שפע, השפעת רוב טובה

(מילון "אבן שושן")

הגדרה 2

אמצעי ההשפעה מגוונים. השפעה מתנהלת על ידי מתן דוגמה אישית, על ידי שכנוע והנמקה בדרך ההיגיון והמדע, על ידי תעמולה והצגת דברים מגמתית, על ידי איום בשימוש בכוח ובנקיטת אמצעי תגמול. ההשפעה החברתית מופעלת באמצעות צינורות שונים, החל ממגע אישי בלתי פורמלי ועד אמצעי תקשורת המונים. (מעובד עפ"י ויקיפדיה)

נספח 1

קלפי דמויות

דמויות משפיעות (בעמוד הבא)

נספח 2

כרטיס משימה

אני מספר על...

● שתפו את חבריכם בקבוצה הקטנה בבחירה שלכם:

מי הדמות הזו?
מדוע בחרתי בדמות זו?
מהי רמת הקרבה אלי?
באיזה שלב בחיים פגשתי אותה?

● ספרו לחבריכם סיפור משמעותי אשר הטביע בכם חותם
(ריחות, צבעים, דמויות נוספות).

● נסו לגבש ביניכם מספר תכונות ומאפיינים משותפים
לשלוש הדמויות אשר שמעתם על אודותם.

● היערכו להצגת רשימה זו במליאה.

חלק ד - במליאה שיח יישומי

- המנחה יבקש מכל משתתף לרשום על פתק הצעה לפעילות כיתתית / בית ספרית על אודות הרב ישראל.

דגשים:

- ◇ איך נגיש את דמות הרב ישראלי כדי שיהווה מצפן / מודל לחיקוי / השראה וכדומה?
- ◇ מהם הדגשים החשובים בעבודה מול התלמידים?
- ◇ מהו הידע החשוב שאותו רצוי להקנות לתלמידים?
- ◇ כיצד ניתן לקרב את דמותו לתלמידים?
- ◇ המנחה יבקש מן המשתתפים להציע רעיונות מתודולוגיים.

השפעתו של הרב ישראלי...

כיצד מרקדין

מרכזו של כל חג וכל אירוע אישי או ציבורי בכפר הרא"ה הייתה דרשת הרב, שיצקה תוכן ומשמעות למעמד. נחמה ועידוד בימים קשים ודברי דרבון ואף תוכחה כאשר נדרש, לעיתים בתקיפות, אך תמיד בנועם.

זקני הכפר מספרים, שבשמחת תורה הראשון לכהונתו של הרב ישראלי בכפר הרא"ה, החלו הצעירים לרקוד, כמנהגם, ריקודים "מעורבים". הרב פרץ למעגל ובתקיפות אמר: או אני או הריקודים האלו...

שיעור בקיום מצוות

בחול המועד סוכות תשמ"ח, הגענו אל ביתו של הרב, לקיים מצווה: "להקביל פני רבו ברגל". הרב התכוון לצאת למעמד "הקהל" בכותל המערבי, ומתוקף מעמדו כזקן הרבנים עמד לקרוא בתורה.

עם בואנו הציג בפנינו הרב שאלות רבות על אודות מצוות "הקהל": טעמי המצווה, פרטיה, גדרים, סוגיות בגמרא ועוד. עמדנו נבוכים ולא ידענו להשיב.

היה זה שיעור חשוב לחיים!

למדתי באותו היום כי כאשר אני עומד לקראת קיום מצווה חדשה או ייחודית שלא קיימתי עד כה בשגרת חיי, מוטב להתכוון וללמוד את פרטי המצווה, ולא להסתפק בהקפדה ללא הבנה ובידור.

(אבישי אלבוים, מנהל ספריית הרמב"ם בבית אריאלה)

מחלוקת לשם שמיים

הרב ישראלי היה מתמיד עצום. בירושלים מקבלים שבת מוקדם, ובישיבת מרכז הרב נהוג שבזמן שבין קבלת שבת לתפילת ערבית, לומדים. לא היו נאמרות דרשות כפי שמקובל במקומות אחרים. זכור לכל איך הרב ישראלי ישב ולמד באותה עת קצרה (כעשרים דקות) ועיניו לא סרו מהגמרא שלפניו. כך גם בליל שבועות. אחרי השיעור הכללי המיוחד שהוא היה נותן מדי שנה בתחילת הלילה, ועד תפילת שחרית וותיקין, הוא היה שקוע בגמרא שאותה הוא למד. גם כשהיו באים לביתו לשאול אותו שאלות הוא היה מקצר מאוד בדבריו, וחוזר מיד לתלמודו.

(הרב יהודה זולדן, מפמ"ר תושב"ע)

מנהיג בשתיקה

הרב ישראלי החל את תפקידו כרב במושב טרם נישואיו. מידי שבת התארח בביתה של משפחה קבועה, ומאוד נהנה לשהות במחיצתה. הם היו שרים יחד זמירות רבות ומשוחחים ארוכות בנושאים שונים.

יום אחד, הבחינה אם המשפחה כי כאשר הרב רואה אותה בכפר בימי החול הוא מתייחס אליה כ"שקופה", אפילו לא נד בראשו לשלום, ואילו בשבת הוא משוחח עמה ארוכות בנושאים רבים. ניסתה האישה להבין את פשר התנהגותו של הרב, והסיקה כי מפני שהיא לבושה במכנסיים קצרים, כדרך של כל בנות המושב, הוא לא מתייחס אליה, ואילו בשבת, בעודה לובשת חצאית, יחסו פתוח ואחר.

כיוון שהעניין הציק לה, החלה האישה ללבוש חצאית גם בימי חול. אמנם חברותיה צחקו ולגלגו על בחירתה, אך יחסו של הרב אכן השתנה. לימים, כל נשות הכפר עברו ללבוש חצאיות גם בימי החול.

ייחודיות דרכי פסיקתו

שאלות רבות הקשורות בעבודת האדמה נשאל הרב ישראלי כבר בהיותו רבו של המושב כפר הרא"ה, ושנים רבות אחר כך מתוקף היותו חלוץ בפסיקה. היה עליו לחזור למקורות ראשוניים, למשנה ולתוספתא. הוא נדרש לצאת לשדות, להבין את המציאות ואף להתייעץ עם אגרונומים ואנשי מקצוע.

חקלאים היו שולחים ארגזי פרי על מנת להכריע בסוגיית כלאיים - והוא היה טועם כל פרי, שלטעמו הכרעה רבה על הפסיקה.

כשנשאלו הרבנים הראשיים לישראל, הרב הרצוג והרב עוזיאל, שאלות בנושא כלאיים, היו אומרים: לא נפסוק לפני שנתיעץ עם הרב ישראלי.